

Høringsnotat-foreløpig utkast august 2024

Kartlegging og verdsetting av regionale friluftslivsområder og turruter

Innledning

Kunnskap om natur- og friluftslivsområder er viktigere enn noen gang, og det er behov for en nasjonal, anerkjent metodikk for å kartlegge friluftslivsområder og turruter av regional (og nasjonal) betydning samt å verdsette disse.

Regionale friluftslivsområder er ofte store sammenhengende friluftslivsområder, og både regionale friluftslivsområder og turruter kjennetegnes i mange tilfeller av at de krysser kommunegrenser og at kommunene derfor samarbeider om forvaltningen. Regionale friluftslivsområder og turruter vil vanligvis ha en betydelig andel besøkende fra flere kommuner.

Regional friluftslivskartlegging skal bidra til å sikre god dokumentasjon av friluftslivsområder og turruter som har betydning i et regionalt perspektiv. Et slikt kunnskapsgrunnlag er ekstra viktig i forbindelse med planlegging av nasjonale prosjekter som for eksempel store samferdselsprosjekter, planer for vindkraftutbygging og i forbindelse med vassdragsrevisjoner, men også i forbindelse med planer for fritidsbebyggelse. Ettersom fylkeskommunene først og fremst skal ivareta det regionale perspektivet, er det av stor interesse for fylkeskommunene med god kunnskap om regionale friluftslivsområder og turruter.

Regional friluftslivskartlegging vil også bidra til å "tette kunnskapshullene" i kommuner som ennå ikke har gjennomført kartlegging og verdsetting etter M98-veilederen. Videre kan kart som viser friluftslivsverdien på arealene (både i lokalt og regionalt perspektiv) være nyttig for arbeidet med areal- og naturregnskap.

Friluftslivskartlegging er også viktig i forbindelse med såkalt "planvask", som vil skje i mange kommuner. I forbindelse med "vasking" av reguleringsplaner, skal ny og oppdatert kunnskap om friluftslivsverdien på arealene tas hensyn til.

Regional kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder vil i tillegg være et nyttig kunnskapsgrunnlag i forbindelse med planer og strategier for villrein og reindrift.

Når det kommer til verdsetting, vil det være ulike grunner til at et friluftslivsområde blir kartlagt som *svært viktig*. For eksempel kan et utfartsområde bli klassifisert som *viktig* eller *svært viktig* fordi det brukes mye og har mange stier, benker, gapahuker etc. Friluftslivsområder med unike natur- og landskapskvaliteter kan i flere tilfeller ha lite besøk og tilrettelegging, men likevel bli klassifisert som svært viktige fordi de har store natur- og opplevelseskvaliteter.

Enten det er snakk om friluftslivsområder med stor bruk og mye tilrettelegging eller villmarkspregede friluftslivsområder, trenger vi stedfestet kunnskap om områdene.

Steg i digital veiledning (ikke så ulikt dagens digitale [M98-veiledning](#))

1. Forankre arbeidet politisk
2. Etablere prosjektorganisasjon
3. Kartlegge regionale friluftslivsområder og turruter

4. Kategorisere i områdetyper
5. Verdsette og beskrive områdetypene
6. Kvalitetssikre temakartene
7. Presentere temakart for regionale friluftslivsområder og turruter

1. Forankre arbeidet politisk i fylkeskommunen

- Viktig at politikerne forstår at dette er et faktabasert kunnskapsgrunnlag basert på anerkjent nasjonal metodikk. Områdene skal kartlegges og verdsettes uavhengig av planer og ønsket bruk.
- Også prosessen for arbeidet bør forankres politisk.
- Legg ved *mal for politisk sak*.

2. Etablere prosjektorganisasjon

- Ansette prosjektleder i fylkeskommunen
- Lage prosjektplan (legg ved *mal for prosjektplan*)
- Etablere prosjektorganisasjon

3. Kartlegge regionale friluftslivsområder og turruter (behov for en brukervennlig "rett-i-kartet"-løsning)

Regionale friluftslivsområder og turruter er friluftslivsområder og ferdselsårer for friluftsliv som har betydning i et regionalt perspektiv. For å kunne ivareta hensyn til regionale friluftslivsområder og turruter i arealplanleggingen, må man vite hvor de er og hvilke kvaliteter de har. Første steg er å avgrense områdene og tegne ned turrutene på kart.

Lenke til metodikken:

Regionale friluftslivsområder og turruter er friluftslivsområder og ferdselsårer for friluftsliv som har betydning i et regionalt perspektiv. Med det menes at en stor andel av de som besøker områdene og turrutene kommer fra andre kommuner enn innbyggerne i vertskommunen. Et annet kjennetegn ved regionale friluftslivsområder og turruter er at de ofte krysser kommunegrenser, og at kommunene derfor samarbeider om forvaltningen. Et tredje moment for å bli kategorisert som et regionalt friluftslivsområde er at området har opplevelseskvaliteter eller friluftslivstilbud som er unike for regionen/fylket.

Regionale turruter

Regionale turruter skal kartlegges med strek/linje. Selv om miljøet de går gjennom, enten det er utmarksområder eller villastrøk med store hager, har betydning for friluftslivsopplevelsen, er det sammenhengen som er det aller viktigste i et regionalt perspektiv. Hvis forbindelsen brytes, kan hele strekningen miste verdi som regional turrute.

Regionale turruter er ofte tematiske turruter som går gjennom eller finnes i flere kommuner. De er hovedruter som går fra A til B eller rundturer, og ikke et nettverk. Regionale turruter er ofte knyttet opp mot opplevelses- og servicepunkter eller har et potensiale for det, og de har gjerne et navn.

Regionale turruter

- Lengre sammenhengende turrute som vanligvis går gjennom flere kommuner
- En stor andel besøkende fra andre kommuner enn der ruta går
- Hovedrute, ikke et nettverk, men fra A til B eller rundturer
- Knyttet opp mot opplevels- og servicepunkter eller har et potensiale for det
- Har gjerne et navn

Hvordan finne regionale friluftslivsområder og turruter:

- Kommunal friluftslivskartlegging (M98)
- Kommuneplanens arealdel
- Statlig sikrede friluftslivsområder
- Verneområdeavgrensning
- INON
- Mapant
- Kart som viser tilgjengelighet til strandsonen
- Turrutebasen
- Heldekkende grunnkart for bruk i arealregnskap
- FKB grønnstruktur
- Strawa heatmap
- Ut.no, MTBmap, Skisporet, Marka-appen
- Hjelp fra lokalkjente og lag og organisasjoner med lokalkunnskap
- Befaringer ved behov
- "Friluftslivets grunnkart" (når et slikt kartgrunnlag blir klart)

4. Kategorisere i områdetyper (behov for en brukervennlig "rett-i-kartet"-løsning)

Når regionale friluftslivsområder er tegnet ned på kartet, er neste steg å kategorisere områdene i områdetyper. Regionale turruter er allerede kartfestet i steg 3, men det må vurderes hva som er regionalt store friluftslivsområder og hva som er regionale utfartsområder.

Lenke til metodikken:

Metodikken skiller mellom tre typer regionale friluftslivsområder:

- Regionalt store friluftslivsområder
- Regionale utfartsområder
- Regionale turruter

Turrutene, som er streker på kartet, kartlegges i steg 3. Det som skal gjøres nå er å skille mellom store regionale friluftslivsområder og utfartsområder. I mange tilfeller vil et utfartsområde utgjøre en del av et stort regionalt friluftslivsområde og derfor ha status både som utfartsområde og stort regionalt friluftslivsområde.

Hva er regionalt store friluftslivsområder?

Regionalt store friluftslivsområder er store sammenhengende utmarksområder eller vann-/sjøområder som brukes til friluftsliv. For å kunne defineres som regionale, må en stor andel av de besøkende komme fra andre kommuner enn innbyggerne i vertskommunen. Et annet kjennetegn ved de regionale friluftslivsområdene er at de ofte går på tvers av kommunegrenser, og at kommunene derfor samarbeider om forvaltningen av områdene.

I forbindelse med verdsetting av områdene (steg 5 i veiledningen), kan det vise seg at regionalt store friluftslivsområder vil være vanskelig å verdsette fordi det er store variasjoner innad i området. Kanskje brukes deler av området svært intensivt uten å ha de aller største opplevelseskvalitetene, mens andre deler av området kanskje har lav brukerfrekvens, men desto høyere opplevelseskvaliteter. En måte å løse dette på, er å dele opp store friluftslivsområder i mindre delområder som er lettere å beskrive og verdsette enhetlig. Dette vil være en avveining mot detaljeringsnivået i den regionale kartleggingen.

En konsekvens av å dele opp større sammenhengende friluftslivsområder når de skal verdsettes, er at ulike delområder kan få ulik verdi. Det kan være uheldig hvis nettopp det at området er stort og sammenhengende er en vesentlig kvalitet ved området.

Spredt bolig- og fritidsbebyggelse med omkringliggende privat sone rundt bygningene, skal normalt inngå i områder som kartlegges som regionale friluftslivsområder (gjelder både regionale utfartsområder og regionalt store friluftslivsområder). Feltutbygginger derimot, skal ikke inngå i friluftslivskartlegging.

Tilsvarende gjelder for strandsonen og vassdragsbeltet. Et belte i sjøen/vassdrag og langs land vil i de fleste tilfeller være viktig for friluftslivsopplevelsen selv om det har noe bebyggelse, og kan derfor inngå i regional friluftslivskartlegging (gjelder både regionale utfartsområder og regionalt store friluftslivsområder).

Regionalt store friluftslivsområder

- Store sammenhengende utmarksområder (inklusive vann og sjø), som oftest krysser de kommunegrenser til to eller flere kommuner
- En stor andel besøkende fra andre kommuner enn vertskommunen
- Ofte samarbeid om forvaltningen
- Området oppfattes som et enhetlig område og har vanligvis et navn

Regionale utfartsområder

Regionale utfartsområder er ofte dagsutfartsområder folk reiser til fordi de er spesielt attraktive på grunn av enkeltaktivitet, naturtype eller annen opplevelseskvalitet. Områdene kjennetegnes ofte av at de er begrenset i utstrekning men er egnet for en eller flere enkeltaktiviteter som det lokalt ikke finnes alternative områder til av noenlunde tilsvarende kvalitet, eller at området har en naturtype eller har en spesiell opplevelseskvalitet som ikke finnes i lokalmiljøet.

Regionale utfartsområder er som hovedregel avgrensede områder som er godt tilrettelagt med stier/løyper etc og med en eller flere adkomstsoner med parkeringsplass og infoskilt. Klatrefelt og områder som er godt egnet for dykking er også eksempler på områder som kan klassifiseres som regionale utfartsområder.

Regionale utfartsområder kan også være en del av et regionalt stort friluftslivsområde.

En forutsetning for å klassifiseres som et regionalt utfartsområde er at det er tilreisende til området og at en forholdsvis høy andel av de besøkende i området kommer fra andre kommuner enn de som sogner til området/ kommunen.

Regionale utfartsområder

- Spesielt attraktive dagsutfartsområder på grunn av enkeltaktivitet, naturtype eller opplevelseskvalitet.
- Vanligvis mindre avgrensede områder som også kan være en del av et regionalt stort friluftslivsområde.
- Forutsetter tilreisende og at en forholdsvis høy andel av de besøkende kommer fra andre kommuner enn de som sogner til området/kommunen.
- Er vanligvis godt tilrettelagt.

5. Verdsette og beskrive områdetypene (behov for en "rett-i-kartet"-løsning med egenskapstabell)

Regionalt store friluftslivsområder og regionale utfartsområder skal verdsettes ved hjelp av seks verdsettingskriterier. I tillegg skal områdene beskrives verbalt. Regionale turruter skal bare beskrives (ikke verdsettes). Begrunnelsen for at turrutene ikke verdsettes, er at sammenhengen er det aller viktigste for regionale turruter. Hvis deler av en regional turrute hadde blitt verdsatt som mindre viktig og forbindelsen av den grunn hadde blitt brutt, ville hele turruten mistet verdi.

Lenke til metodikken:

Regionalt store friluftslivsområder og regionale utfartsområder skal verdsettes ved hjelp av seks verdsettingskriterier. Hvert verdsettingskriterium vektes fra 1-5.

Alle verdsettingskriteriene er obligatoriske, og områdene vil ut fra poengscore i verdsettingen, bli kategorisert som A, B eller C-område; dvs som *svært viktig* regionalt friluftslivsområde/utfartsområde, *viktig* regionalt friluftslivsområde/utfartsområde eller bare *registrert* regionalt friluftslivsområde/utfartsområde.

Villmarkspregede friluftslivsområder vil som hovedregel score lavt på blant annet brukerfrekvens/ besøkstall og tilrettelegging, men vil likevel bli et A-område hvis det får toppscore på opplevelseskvalitet. Dette kommer fram av "verditabellen" lenger ned på siden.

Brukerfrekvens/besøkstall

Sette verdi fra 1-5 basert på skjønn ut fra sammenlikning mellom områder i regionen da det i liten grad eksisterer tallmaterialet å basere poenggiving på. Ta f.eks. utgangspunkt i p-plasser (antall og størrelse), mulighet for kollektivreise (sjekk Entur-appen), Strava-registreringer og lokal kunnskap. Kunnskapsgrunnlaget bør synliggjøres i kommentarer til verdsettingskriteriene.

Type brukere

Regionale, nasjonale og internasjonale brukere, sette verdi ut fra følgende skala:

1. Stort sett lokale brukere, som bruker området med utgangspunkt i egen kommune
2. Stort sett lokale brukere, men også regionale brukere
3. Omtrent halvt om halvt med lokale og regionale brukere
4. Regionale og nasjonale brukere > lokale brukere
5. Regionale og nasjonale brukere (og internasjonale) > > lokale bruker

Opplevelseskvaliteter

Områdetyperne kan ha flere opplevelseskvaliteter; naturtype, kulturminner, naturfenomen, symbolverdi, landskapsform, mange vann, villmarkspreg med liten grad av tilrettelegging, utsikt med flere. De ulike opplevelseskvalitetene beskrives i egenskapstabell i tillegg til å vektes samlet fra 1 til 5.

Sette verdi fra 1-5 basert på skjønn med tanke på hvor store opplevelseskvaliteter området har å by på. Områder med unike opplevelseskvaliteter og som representerer fylket innenfor en eller flere opplevelsesverdier-gjerne av nasjonal verdi, gis tallverdi fem.

Tilrettelegging / universell utforming

Jo bedre tilrettelagt området er, jo bedre egnet er den for å ta imot mange og nye brukere. Med tilrettelegging mener her også informasjon på papirkart samt informasjon på nett. Jo flere av punktene under som er oppfylt, jo høyere verdi på vektingen. Områder sammenliknes skjønnsmessig.

- Merket og skiltet:
 - For store friluftslivsområder: et nettverk av turruter
 - For utfartsområder: god merking og skilting til hovedattraksjonen(e) og gjerne videre til flere turmål i området
- Turkart med turruter, orienteringskart, innfallsporter og turmål
- Godt opparbeidet turutgangspunkt med f.eks. parkering, informasjonstavler
- Tilrettelagte turmål og servicetilbud for friluftsliv
- Universell utforming / tilrettelagt for mennesker med nedsatt funksjonsevne
- Markedsføringstiltak: På nett, turmålregistrering etc

Kunnskap og reiseliv

Attraktive friluftslivsområder er positivt i undervisningssammenheng og viktig for reiselivet. Jo flere utdanningsinstitusjoner og servicefunksjoner for reiselivet som nyttiggjør seg at verdiene i området, jo høyere verdi får området.

Adkomst (hvor lett er det å komme seg til området)

Hvor godt tilgjengelig området er for at regionale brukere, det vil si nye brukere, skal kunne ta området i bruk. Jo flere av punktene under som er oppfylt, jo høyere verdi på vektingen. Områder sammenliknes skjønnsmessig.

- Tilkomst: Kollektiv og parkeringsplasser (bil og sykkel) og andre kjente organiserte former for transport til området
- Skilting: fra hovedvei og på sykkelvei, fra tettsteder og kollektivknutepunkt
- Informasjon tilrettelagt for førstegangsbesøkende til området
- Synlighet på kart og turbeskrivelser
- Servicetilbud (evt. for turruter) – bagasjetransport der det ligger til rette for det, servicepunkt for sykkel

Beskrivelse av regionalt store friluftslivsområder og regionale utfartsområder

Beskrivelsen skal samle informasjon om området og klarlegge hva som var grunnlaget for at verdien ble satt slik den ble. Beskrivelsene samles i egenskapstabellen sammen med verdiene.

Verbal områdebeskrivelse

- Hvilke kommuner området ligger i
- Hvilke aktiviteter området er egnet for
- Eventuelle inngrep og andre trekk ved området som trekker ned opplevelsen, f.eks. lydmiljø

Kommentarer til verdsettingskriteriene

- Vurdering av besøkstall og type bruker
- Liste opp opplevelseskvalitetene og eventuell symbolverdi
- Kort beskrivelse av tilrettelegging/universell utforming og adkomst
- Liste opp kunnskaps- og reiselivsverdier

Samarbeid om forvaltning av området

Beskrivelse av eventuelt samarbeid om forvaltning av området. Dette er mest aktuelt for regionalt store friluftslivsområder og turruter fordi de vanligvis går gjennom flere kommuner. Eksempler på slikt samarbeid er regionale eller interkommunale planer, forum, venneforeninger, lover og forskrifter (f.eks. Markaloven og verneforskrifter), besøksforvaltning etc.

Beskrivelse av regionale turruter

Regionale turruter er per definisjon viktige fordi de utgjør lengre sammenhengende ferdselsårer for friluftsliv. Som hovedregel går en regional turrute gjennom flere kommuner og har besøkende fra flere kommuner. Regionale turruter kan være rundturer eller en lengre sammenhengende strekning fra A til B. De har vanligvis et navn.

Verbal beskrivelse av regionale turruter skal inneholde:

- Hvilke kommuner/fylker turruten går gjennom
- Hvilke aktiviteter ruta er egnet for
- Hvilken standard ruta har (på et overordnet nivå)
- Hvordan adkomst det er til ruta /muligheter for å reise kollektivt
- Vurdering av besøkstall og hvem de besøkende er
- Omtale av reiselivsverdier
- Omtale av forvaltningen av turruten og eventuelt samarbeid om forvaltningen
- Hvilke opplevelseskvaliteter ruta byr på
- Eventuelle forslag til tiltak/forbedringer (tilleggsinfo mens kartlegger husker på det)

Beregning av områdenes totalverdi

Når alle områdene har fått tildelt områdetype og blitt vektet gjennom de seks verdsettingskriteriene, settes det en totalverdi for området der A er svært viktig, B er viktig og C er registrert og gis til områder som klassifiserer for å være et regionalt område, men der verdien er lavere enn for A og B-områder.

Basert på vurderingene gjort tidligere, gjøres følgende overgang fra poeng til verdi:

Områdeverdi	Beskrivelse	Klassifiseringskriterium 1	Klassifiseringskriterium 2
A-område	<i>Svært viktig</i> regionalt friluftslivsområde /utfartsområde	Minst 9 poeng på verdikriteriene brukerfrekvens/besøkstall og type brukere eller 5 poeng på opplevelseskvaliteter	22-30 poeng totalt
B-område	<i>Viktig</i> regionalt friluftslivsområde /utfartsområde		14-22 poeng totalt
C-område	<i>Registrert</i> regionalt friluftslivsområde /utfartsområde		≤14 poeng totalt

6.Kvalitetssikre temakartene

Sende kartleggingsresultatene på "høring"/kvalitetssjekk til relevante aktører. (Må da presisere at det kun er snakk om en sjekk på at kartleggingen er tro mot metodikken).

7.Presentere temakart for regionale friluftslivsområder og turruter

Publisere kartleggingsdata i naturbase eller naturoppdrag.

Spørsmål det er ønskelig med tilbakemelding på innen 1. november

Kartlegging av områdetyper

- Er det tilstrekkelig med tre områdetyper, eller skulle det vært skilt mellom regionalt store friluftslivsområder *med* tilrettelegging og regionalt store friluftslivsområder *uten* og tilrettelegging?
- Og hva med marka? Bør marka være en egen områdetype?

Verdsetting av friluftslivsområder

- Er de seks foreslåtte verdsettingskriteriene dekkende?
- Kunne verdsettingskriteriet, *kunnskap og reiseliv* vært dekket opp av *bruk, type brukere og opplevelseskvaliteter*?
- Hvor relevant er *kunnskap* som et kriterium på regionalt nivå?
- Det kan være vanskelig å verdsette store områder samlet. Et alternativ er å dele opp områdene når de skal verdsettes.-Men det kan være uheldig om delområdene får ulik verdi hvis det viktigste er at området er stort og sammenhengende.
 - Er de en løsning å si at verdsettingen baseres på de mest fremtredende verdiene for området, og at variasjoner i området beskrives i områdebeskrivelsen?
- Hva med å begrense verdsettingen til følgende tre verdsettingskriterier, og at toppscore på en av disse automatisk medfører at det blir et A-område:
 - Bruk (brukerfrekvens/besøkstall/typer brukere)
 - Opplevelseskvaliteter (natur, kulturminner, landskap etc)
 - Funksjon (tilrettelegging, adkomst, undervisning, utstrekning/sammenheng)
- Hva med egen skravur på områder som får toppverdi på opplevelseskvaliteter? Områder med store opplevelsesverdier er spesielle i den forstand at de vanskelig kan gjenskape om de forsvinner.

Turrutene

- Ok at turrutene vises som streker på kartet (som i "Viken"-metodikken)?
- Ok at turrutene *ikke* verdsettes, men kun beskrives (ulikt "Viken"-metodikken)? Det krever klare kriterier for hva som skal til for å kategoriseres en turrute som regional. Beskrivelsen blir også ekstra viktig.

Andre spørsmål

- Bør lokal/regionalt bruk problematiseres mer? Er det alltid riktig å skille ved kommunegrenser (lokal=kommunal)? Eller kan det være regionalt hvis folk reiser langt i egen kommune?
- Er hyttefolket regionale brukere?